

Louis Armstrong: De Nova Orleans a Barcelona

Avui fa mig segle que va morir el llegendari trompetista nord-americà | En repassem la trajectòria i importància, i recordem el seu pas per Barcelona, l'any 1955

Louis Armstrong al Windsor Palace de Barcelona, l'any 1955 | Arxiu Hot Club de Barcelona

Avui, 6 de juliol, es compleixen 50 anys de la mort del llegendari músic nord-americà **Louis Armstrong** (Nova Orleans, 1901 - Corona, 1971). La seva imatge segueix ben viva com a icona representativa del jazz com una música a l'abast de tothom. Darrere el somriure d'esmalt blanc i un tarannà amable i conciliador hi havia la vitalitat i l'energia d'un lluitador infatigable i un creador original i únic. Així ho han expressat dos músics sempre en disputa com **Miles Davis** -?no pots tocar amb una trompeta res que **Louis Armstrong** no hagi tocat ja?- i **Wynton Marsalis** -?ens va ensenyar a tocar i va mostrar el jazz al món-. Aquesta és la història d'un músic a qui anomenaven 'Boca de rap'.

Una casa humil de Back O'Town, a la barriada perifèrica del districte de Storyville, on es prodigava la misèria i la prostitució als *honky tonks*, l'estraperlo i la delinqüència, va ser el primer sostre que va donar aixopluc al primogènit il·legítim fruit de la rebel·lació entre els descendents d'esclaus Mary Albert 'Mayann' i William Armstrong. Enmig de l'estació dels huracans i tempestes tropicals, a la humida ciutat de Nova Orleans de l'estat nord-americà de Louisiana, el 4 d'agost de 1901 obria els ulls al món el nadó 'futur artista universal' **Daniel Louis Armstrong**.

Un naixement que el primer que va provocar va ser l'abandonament 'familiar' per part del pare,

espantat davant la responsabilitat de fer-se'n càrrec, a la qual cosa va respondre l'àvia paterna, Josephine, assumint-ne la criança durant els primers anys d'infantesa. L'àvia també es va acabar fent càrrec de Beatrice, l'altra filla que Mayann va tenir dos anys després i que va prendre el sobrenom de 'Mama Lucy'. La seva mare tampoc podia dedicar-s'hi, obligada a atendre els clients dels diferents prostíbuls on havia de guanyar-se la vida per portar menjar a casa.

Un nou apartament a Perdido Street, situat més al bell mig del barri negre del convuls Storyville, va permetre que fossin els clients els que fessin les visites i així la mare no hagués d'absentar-se tan sovint de la llar familiar. Amb la nova situació, els infants Louis i Beatrice van tenir un tracte habitual amb els diferents 'nòvios' de la mare. De fet, el mateix **Armstrong** recordaria molts anys després que, malgrat que sempre anava descalç, fins i tot a l'hivern, i que en aquells anys mai no va arribar a tenir més de tres peces de roba a la vegada, es vestia amb una armilla blava i uns pantalons arremangats que havia heretat d'aquells homes que passaven per aquell antre.

Louis Armstrong l'any 1953 Foto: Herman Hiller [Arxiu Biblioteca del Congrés dels EUA]

Espavilat, inquiet i curiós de mena, el marrec tan aviat sovintejava les aules de l'escola Fisk del South Franklin Street, a cinquanta metres de casa seva i on va aprendre a llegir i escriure, com treia el nas pel Kunky But Hall, a l'altre costat del carrer i on va escoltar per primer cop un dels seus ídols, el llegendari **Buddy Bolden**. Amb els altres nens espiaven pels forats de la paret per veure el ball de les prostitutes i al mateix temps sentir l'espectacular so de la corneta de **Bolden**,

amb la qual aquell barber-perruquer amb fama d'alcohòlic i diagnòstic d'esquizofrènia contribuiria a signar la partida de naixement del jazz.

Simultàniament, i quan només tenia 6 anys, el petit **'Satchmo'** ja va formar el quartet vocal **Singin Fools**, amb el qual passaven el barret gràcies a un repertori de gòspel i *ragtime* que interpretaven per les cantonades de la ciutat. Va ser llavors quan la família d'immigrants jueus russos Karnofskys el va contractar per recollir ferralla i repartir carbó amb el seu vell carretó de fusta per tots els salons, bordells i tavernes del barri.

Amb una llargaruda corneta de llautó oxidat, anava avisant de la seva presència. I van ser precisament les prostitutes les que li van posar primer el sobrenom de 'Little' ('petit') i després el de 'Dippermouth' ('boca de cullerot'), per la seva aparença menuda i l'habitual somriure d'orella a orella que el caracteritzava. Una expressió que amb el temps derivaria en 'Sachel mouth', que literalment vol dir boca de bossa o de cartera, però que popularment també s'utilitzava per descriure el rap que s'exposava a les parades dels mercats de carrer amb la boca ben oberta. D'aquí ve l'abreviatura Satchmo que l'any 1932 utilitzaria l'editor de la publicació britànica *Melody Maker* per donar-li la benvinguda a Londres: *'Hello Satchmo!'*. I a partir de llavors, ja per sempre. Més tard també s'hi va afegir el 'Pops' com a derivat de 'papi', que era com ell, amb poca retentiva per als noms, anomenava tots els que l'envoltaven.

HEROIS DE LA CORNETA

Molt abans que tot això arribés a passar, la família Karnofskys pràcticament el va adoptar com a fillat i li va finançar la seva primera corneta, al mateix temps que ell procurava educar-se l'oïda sovintejant les passejades amb el carro de carbó per les proximitats del club Lala's, on acostumava a tocar un bufador que també acabaria passant a la història: un tal **Joe Oliver**.

Louis Armstrong l'any 1953 Foto: Herman Hiller [Arxiu Biblioteca del Congrés dels EUA]

Potser aquell cornetista que animava cada nit el Lala's no tenia l'explosivitat sonora de la corneta de **Bolden**, ni l'enginy improvisador de **Freddie Keppard**, l'autoritat de **Buddie Petit** o el fraseig de **Bunk Johnson**, per citar altres herois locals d'aquells anys en què el jazz prenia carta de naturalesa, però la sonoritat bàsica d'**Oliver**, propera al cant vocal i propensa a la sordina ¿va ser el primer a utilitzar-la? servien com a reclam ideal per a aquell jove despert que se sentia apte en la seva iniciació a l'instrument.

La nit de Cap d'Any de 1912, però, tot va estar a punt d'anar-se'n en orris. Quan ja estaven disposats a passar el barret després d'haver actuat amb el seu quartet vocal entre els carrers Perdido i Rampart, un vailet que passava per allà va disparar un cartutx sense munició i l'esclat va dispersar la gentada. Emprenyat com una mona en veure que aquella bretolada havia foragitat la clientela, el mateix **Louis Armstrong** es va treure un revòlver del calibre 38 de la butxaca i va ser ell qui va disparar sis trets a l'aire, amb la mala fortuna que un agent de policia va presenciar aquella acció.

L'arrest va ser immediat i en ser reincident ¿ja havia estat detingut dos anys abans al mateix carrer per ¿aparença sospitosa i perillosa??, la sentència va ser de 18 mesos de reclusió a la Waif's Home, una mena de reformatori on, per fortuna, el director de la banda musical del centre, Peter Davis, va ser receptiu a les habilitats musicals del jove. Es va convertir en el seu primer mestre i li va ensenyar a tocar la bateria, el clarinet, el trombó i, finalment, la trompeta.

Per sort per al nostre protagonista, va resultar que Waif's Home era una institució amb disciplina militar que potenciava la tradició musical de les bandes. De fet, hi havia una banda, la **Waif's Home Colored Brass Band**, formada per un bombo i quinze instruments de bronze. El primer instrument que van assignar a **Armstrong** va ser la pandereta, després va passar pels timbals, més tard pel *bugle* i al final va acabar ocupant-se de la corneta.

Aquelles circumstàncies van fer que, a diferència dels grans cornetistes de Nova Orleans, que havien partit d'una formació autodidacta, **Louis Armstrong** tingués accés a una rudimentària formació tècnica. El repertori d'aquella banda penitenciària es basava en els rags i en els blues populars del moment, perquè encara no estava registrat com a tal el concepte 'jazz'. La seva progressió va ser fulgurant i en poc temps aquell jove talentós i simpàtic es va convertir en primer cornetí de la banda. De fet, s'hi sentia tan a gust que després de divuit mesos, quan li van concedir la llibertat, no les tenia totes pel fet de sortir.

Louis Armstrong l'any 1953 Foto: Herman Hiller [Arxiu Biblioteca del Congrés dels EUA]

Haver d'enfrontar-se a la vida i retrobar-se amb figures com la del seu pare no li feia gaire gràcia. Per sort, va ser **Joe 'King' Oliver** qui el va acabar gairebé acollint com un membre més de la família. Aquesta època va quedar evocada en una sèrie de composicions que el músic va escriure amb la seva segona dona, la pianista **Lil Hardin**, com ara 'Perdido Street' o 'Coal Cart Blues' ('el blues de la carreta de carbó').

Poc després que **Joe Oliver** li hagués deixat, en una mostra de confiança, la seva plaça a la banda del trombonista **Kid Ory**, el jove **Armstrong** va contraure el seu primer matrimoni amb Daisy Parker, una prostituta de Gretna, Louisiana. A més, els estius del 1919 al 1921, el líder d'una altra banda, el pianista **Fate Marable**, també va oferir-li actuar als vaixells fluvials que viatjaven pel riu Mississipí des de Nova Orleans fins a Saint Louis. I alhora, l'inquiet **Satchmo** es va anar forjant a diversos conjunts de Crescent City, com la banda musical **Tuxedo**, dirigida pel trompetista i cantant **Oscar 'Papa' Celestin**.

L'any 1922, el tancament de Storyville i les restriccions a Nova Orleans el van empènyer, com a tants altres afroamericans, a emigrar cap al nord en busca d'un futur més pròsper. El seu nou destí va ser a la ciutat de Chicago. Va ser llavors quan va separar-se de Parker i, una vegada instal·lat a la ciutat del vent, es va convertir en el segon corneta de la banda del seu protector, **Joe Oliver**, a qui aleshores ja es coneixia amb el sobrenom de **King**. Va ser en aquesta condició que va efectuar els seus primers enregistraments. El primer va ser el 5 d'abril de 1923 als estudis Gennett de Richmond, a Indiana, com a membre de la **King Oliver's Creole Jazz Band**. La banda també va acabar gravant per a altres segells discogràfics de renom com Paramount, Columbia i Okeh.

'SATCHMO' TOCA A PART

La seva sonoritat era tan explosiva que havia de tocar separat de l'orquestra per tal de conservar l'equilibri sonor amb la resta de la banda. Aconsellat per la seva nova dona **Hardin**, va marxar a Nova York, on va aconseguir ser contractat pel millor director d'orquestra de l'època, **Fletcher Henderson**, que va entossudir-se a ensenyar-li a llegir música. A la Costa Est, a banda d'erigir-se en l'estrella de la seva big band al Roseland Ballroom, **Louis Armstrong** també va compartir escenari i estudis d'enregistrament amb altres músics de renom com el clarinetista **Sidney Bechet** i vocalistes de blues com **Sippie Wallace**, **Clara Smith** i **Ma Rainey**, **Clarence Williams** i **Bessie Smith**.

Louis Armstrong amb la cantant Velma Middleton Foto: Arxiu Hot Club de Barcelona

La tardor de l'any 1925 va tornar a Chicago i va ser considerat el 'millor cornetista del món' al Dreamland Café. Aquella mateixa tardor, el 12 de novembre, va fer les primeres gravacions com a líder del seu propi grup, **Louis Armstrong & His Hot Five**, un quintet que a banda d'**Armstrong** a la veu, la trompeta i la corneta, tenia **Kid Ory** al trombó, **Johnny Dodds** al clarinet, **Lil Hardin-Armstrong** al piano i **Johnny Saint Cyr** al banjo. Posteriorment, el canvi al piano per **Earl Hines** i la incorporació de **Baby Dodds** a la bateria i de **Peter Briggs** a la tuba ?a més del trombó de **John Thomas** com a substitut d'**Ory** quan aquest anava de gira amb **King Oliver**? van donar forma al no menys poderós septet **Louis Armstrong & His Hot Seven**. Sense dubte, aquestes dues formacions seminals van assentar els fonaments bàsics de tot el jazz que vindria després, i es van convertir en l'autèntic cim de la seva aportació al panorama musical mundial.

A partir de llavors, l'explotació de la seva figura com a personatge popular vinculat a la indústria de l'entreteniment, el cinema, les tendències i la moda va ser el que va acabar convertint **Louis Armstrong** en un rostre icònic del segle XX. A mans del representant artístic Joe Glaser, la progressió de la seva carrera va respondre a criteris estrictament comercials fins a assolir fites tan impactants com que el tema 'Hello Dolly' assolís el número 1 a les llistes de vendes del 1964 davant el fenomen dels **Beatles**. Poc importava la dubtosa qualitat de les més de trenta pel·lícules en les quals va participar o la reiteració de propostes que buscaven ser complaents amb els gustos i el so del moment.

La veritat, però, és que malgrat aquesta mediatització, la personalitat i la singularitat pròpia d'un artista com **Louis Armstrong** no va quedar mai neutralitzada del tot i un alè de veritat i d'autenticitat acostumava a fer genuïnes les seves propostes. Com aquell popular 'What a Wonderful World?' de **Bob Thiele** i **George David Weis** que, cantat per qualsevol altre, difícilment s'hauria salvat de la cursilada extrema, però que en canvi amb la seva interpretació adquireix una rellevància i un pes insospitats.

El desdoblament de l'artista com a cantant va ser provocat per una lesió crònica als llavis a causa de la manera d'embocar la trompeta, que l'obligava a deixar aparcat l'instrument cada cert temps. Una afectació que, no per casualitat, va ser batejada el 1982 amb el nom de 'síndrome de Satchmo'. I per molt que alguns lletraferits de la solfa considerin el fet de cantar com una concessió de cara a la galeria, la innovació que va suposar la seva tècnica de l'*scat* segueix sent avui una aportació impagable.

Louis Armstrong amb la banda al Windsor Palace de Barcelona, l'any 1955 Foto: Francesc Català-Roca

Quan li va arribar la mort, el 6 de juliol de 1971, ho va viure de manera serena al llit de casa seva a Corona, a l'estat de Queens, amb els seus dos hàbits primordials satisfets. A banda de la música, la seva volença per la marihuana va ser una constant. Sempre la va considerar una dolça companya en els moments de dolor físic o quan cercava la relaxació. Tot sovint li agradava recordar aquell episodi en què el president Richard Nixon li va prendre la maleta a l'arribada d'Europa i just davant la duana dels Estats Units es va estalviar de passar el control.

La seva altra gran debilitat eren els bons àpats ?sobretot el menjar *cajun* de Nova Orleans?, que tenien com a conseqüència una preocupació per la salut i les seves evacuacions. Per controlar el pes va fer ús intensiu de laxants fins a convertir-se en propagandista absolut de les seves virtuts, sobretot quan va descobrir el seu remei predilecte: Swis Kriss. Va arribar fins al punt de repartir-ne entre amics i coneguts, inclosos membres de la família reial britànica, i imprimir unes targetes en les quals se'l veia assegut a la tassa del vàter a través d'un espell amb el lema ?**Satch** diu: deixa-ho tot darrere teu', per repartir entre els seus amics.

BARCELONA VAL UNA PAELLA

Tot i que des de la dècada dels anys trenta les gires europees de **Louis Armstrong** eren un autèntic esdeveniment i ciutats com Londres o París acollien enfebrides les seves actuacions, el seu full de ruta no va incloure travessar els Pirineus fins l'any 1955. La dictadura franquista no era precisament permeable a aquell tipus d'actuacions, però la tossuderia i la convicció dels impulsors del Hot Club de Barcelona no es va donar mai fàcilment per vençuda. En connivència amb l'anomenat Club 49, una associació d'artistes i intel·lectuals que promovia activitats per difondre la creació contemporània, van contactar amb el mànager del músic de Nova Orleans per fer les gestions pertinents. El tracte finalment van ser quatre concerts repartits entre els dies 22 i 23 de desembre, els primers en sessió de tarda a les 18.45 h i els segons a les 22.45 h. L'escenari seria el majestuós cinema-teatre Windsor Palace, situat al número 474 de l'avinguda Diagonal (llavors avenida del Generalísimo).

Louis Armstrong amb la banda al Windsor Palace de Barcelona, l'any 1955 Foto: Francesc Català-Roca

Les entrades es van exhaurir en un tres i no res, però l'ensurt va arribar quan el seu vol procedent d'Itàlia no va poder enlairar-se a causa de l'espessa boira a l'aeroport romà de Ciampino. Finalment va poder volar, però quan va aterrar a l'aeroport del Prat ja era massa tard per fer els dos concerts del primer dia acordat. Tampoc no es podia plantejar allargar un dia més perquè el 24 de desembre ja tenia compromesa una altra actuació a Ostende, a Bèlgica. Finalment el pacte amb els organitzadors i el mànager van ser tres actuacions en un mateix dia, a les 16 h, a les 18.45 h i a les 22.45 h, per tal d'encabir el públic de les quatre sessions inicials en aquestes tres i mantenir el tracte. En un primer moment **Armstrong** va arrufar el nas, tot i acceptar-ho amb resignació, però, quan entre el passí de la tarda i el de la nit van servir-li una esplèndida paella preparada per a l'ocasió, el seu humor va canviar de sobte i van desaparèixer la fatiga i l'esgotament.

Aquest va ser l'únic cop que **Satchmo** va actuar a l'Estat espanyol, tot i que l'octubre del 1960 tornaria a trepitjar Barcelona però només per fer escala a l'aeroport de camí cap al continent africà. El que no podíem esperar és que 50 anys després d'aquells concerts, el productor discogràfic Jordi Pujol Baulenas pogués arribar a recuperar les cintes que documenten aquella històrica cita en una parada del Mercat de Sant Antoni de Barcelona i publicués el doble CD de **Louis Armstrong & His All Stars**, *Historic Barcelona Concerts at the Windsor Palace 1955* (Fresh Sound Records, 2000).